

B

Barangolások

a régi Pest-Budán

Forrás:

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. fűz.)

(Oldal)

1937.

Osztályozás

Tárgy:

9.439

Hely:

Idő:

1686/47

Személy:

Helyszám:

Az 1686. évi visszafoglalás után...

A múlt év szeptember hó 2-án ünnepeltük meg maradandó alkotásokkal Buda vára felszabadításának 250 éves évfordulóját. Az ünnepség komoly keretek között zajlott le, hangulata egy cseppet sem hasonlított a 250 év előtti idők hangulatához, amikor a legyőzött törökökről pamfletek és az izléstelenségig bántó gúnyiratok tömege látott napvilágot. A mostani évforduló — hála az azóta diadalmaskodó tárgyvilágosabb történetiszemléletnek, — sokkal nyugodtabban ítélte meg a 250 év előtt megvert ellenséget, de viszont sokkal világosabban ítélte meg a visszafoglalás nemzetközi, világtörténelmi jelentőségét is.

Kevesen tudják azonban, hogy az 1937. év is jubileumi év Budapest székesfőváros szempontjából. A múlt évi sok-sok jubiléum, könyv, irat, cikk között szinte szerényen húzódik meg Szendy Károly tanulmánya, amely a Városok Lapjában jelent meg s főként azt kűtatta, hogy milyen hatással volt a visszafoglalás a főváros új életének kialakulására. Világosan felismerte: a főváros házi évfordulója nem annyira a katonai győzelem, mint inkább a következő esztendő, a békés polgári munka megkezdése. Még abban is pontos volt, hogy megállapította: 1687 szeptember 27 és október 6 között történt a

budai polgármesternek: Prenner János Farkas császári kapitánynak és a pesti bírónak: Watula János Jakab harmincadhivatali ellenőrnek a polgári közigazgatás élére való állítása.

Es ebben a tekintetben méltán igaza van Szendy Károly polgármesternek. Ez a két név önmagában szimbolizál valamit.

Tudavelevő, hogy a két város, Pest és Buda is, romokban hevert a visszafoglalás után. Nem is annyira az ostrom tette tönkre a két várost, mint inkább az a háromnapos szabad rablás, amit az idegen csapatvezérek a katonaságnak engedélyeztek. Tulajdonképpen még ma sem ismerjük azokat a levéltári adatokat, amelyek végre pontosan megállapítanák, hogy milyen volt a katonai csapatok elvonulása után a házak állapota. Sőt általában is mondhatjuk: éppen erre az időre vonatkozólag nincsenek még átkutatva kellő figyelemmel pl. az Országos Levéltár és a bécsi levéltárak, amelyek minden bizonynyal rendkívül sok érdekes új mondani-valót, új történelmi adatokat rejtegetnek a főváros megírandó históriája számára. Talán egészen új megvilágításba kerülhetne sok esemény, hogyha legalább ezek a kéznél levő adatok nyilvánosságra kerülnének.

Annyi azonban bizonyos, hogy mind a két város lakatlan volt a visszafoglalás után. Akik a régi lakosság sorából nem estek el, vagy nem menekültek el, azokat hadifoglyoknak nyilvánították s közülük kb. 2000 főnyi sereget a visszamaradó helyőrségi csapatok a II. Fő-utcai Erzsébet apácázárdának aránylag még ép házába zártak s onnan hívták elő az üszkös romok eltakartására, a holttestek eltemetésére és az utcák, terek tisztogatására. Még török nők is akadtak a foglyok között, akik közül nem egynek romantikus legendája maradt fenn a későbbi időkben. Ilyen volt az a török leány, aki pár hónap mulva az iránta halálos szerelemre gyulladó Fink János Konrád császári hadnagyot — árulásra is rá tudta venni, amiért a szerencsétlen hadnagy, a török leány és az eszközül felhasznált paraszt is — életével lakolt.

I. Lipót királyt azonnal foglalkoztatta a két város helyreállításának gondja. Rövid idővel az ostrom után máris rendeletet adott arra, hogy a Felvidékről, különösen a Vág mentéről, építkezéshez alkalmas fát kell a két városba szállítani. A magyar rendek is mielőbb helyre akarták állítani Pest és Buda szabad királyi városi jogait: Eszterházy Pál nádor memorandumot is készített ebben a szellemben. Azonban a bécsi udvar, amelynek a további háborúskodáshoz, a törökök teljes kiveretéséhez, sürgősen pénzre volt szüksége, vonakodott ezt a kérést teljesí-

teni és a két várost „újra meghódított” (neoquista) területnek nyilvánítva, a bécsi kamara alá rendelte, nem pedig — ahogy a nádor is kívánta — a pozsonyi magyar kamara alá. Azonkívül a városok újra való betelepítésében is saját politikai elgondolásait követve, német és olasz telepeseket hívott be a városokba. Ingyen, vagy nagyon kedvezményes áron adták át nekik a házhelyeket és romokat, azonkívül megfelelő földeket a városok tulajdonát képező külterületekből, hogyha a házat a

vállalt határidőre felépítik s a földeket munkálni kezdik.

A bécsi kamara külön kamarai adminisztrációs kirendeltséget létesített Budán. Ennek többek között az is volt a célja, hogy a kezdeti nehézségekkel amúgy is küzdő idegen telepeseket megvédje, ha kell, a helyőrségi csapatok túlkapasáival szemben.

A tabáni külvárosban — tehát a budai várfalakon kívül, — mintegy 1700 rác is lakott. Ezek akkoriban igen primitív életviszonyok között éltek az ostrom után és csak alacsonyabbrendű munkálatokra (vízhordás, kőszállítás stb.) voltak felhasználhatók. Az új telepések, akik a városon belül házhelyekhez jutottak, meglehetősen lenézéssel bántak velük. Nem vették be maguk közé, annál kevésbé, mert a Kollonits bíboros által sugalmazott bécsi politika rendelkezéseinek megfelelően, a két városban csak katolikus vallású idegenek

kaphattak házhelyet és polgárjogot, a rácok pedig nem-egyesült görögkeleti valóságukhoz szívósan ragaszkodtak.

A városok telepítése — minden csábítóan előnyös ajánlat mellett is — csak igen lassan haladt előre. Régi ingatlan-tulajdonosok egyáltalán nem jelentkeztek házhelyekért. Egyetlen ilyen esetről tudunk Pest városában, de az sem járt eredménnyel. A magyar rendek azonban mindezzel nem törődtek s amikor I. Lipót — sorozatos katonai győzelmei után — már elérkezettnek látta, hogy az időközben megpuhított magyar rendeket összehívja arra az 1687. évi „koronázó” országgyűlésre, amelyen a Habsburg-ház örökösödését, az aranybulla ellenállási pontjának az eltörlését és fiának, I. Józsefnek a megkoronázását akarta keresztülvinni: az alkotmányhoz ragaszkodó rendek Pest és Buda szabad királyi városokat is meghívták az országgyűlésre, 1687 augusztus hónapban.

Ez a meghívás óriási változást idézett elő a két város életében. Az alig néhány hónapja érkezett német telepesek — akiknek jórésze, mit tagadjuk, bizony rongyos, mezitlábos iparosember volt, erős fizikai munkára, nélkülözésekre ráutalva, — egyszerűen tudatára ébredtek annak, hogy ők nemcsak afféle „kolónusok”, hanem nagy és fontos királyi kiváltságokkal rendelkező szabad királyi városok jogutódjai. Amikor *Werlein* János kamarai adminisztrátor az országgyűlésre szóló meghívást „fogantatni” akarta, elsősorban meg kellett szerveznie a két város polgárságát és vezetőt kellett az élükre állítani. Pesten szeptember elején mindössze 30 olyan telepest talált, akiket „polgároknak” lehetett nyilvánítani, de sem Budán, sem Pesten nem a telepesek közül választotta ki a vezetőt, hanem „császári” embert állított az élükre.

A budai polgármester és a pesti bíró (Pest csak 1773-ban kapott Budához hasonlóan „polgármestert”), egy-egy küldöttséggel tényleg résztvettek a decemberi országgyűlésen és jelen voltak I. Lipót fiának a megkoronázásánál. Onnét visszatérve azonban már egészen más szellemmel kezdték irányítani a gondjaikra bízott városok ügyeit. Az akkor hétszáz éves magyar alkotmány varázsa hatott tán rájuk, e pillanatban nem tudjuk, — de ettől kezdve az lett a legnagyobb gondjuk, hogy visszaszerezzék városaiknak a régi szabad királyi városi kiváltságokat.

A javarészt „nincstelen”, rongyos, mezitlábos idegen telepesekből — öntudatos lokálpatrióták lettek. Nagyon eltérnénk a valóságtól, ha azonnal derék magyar hazafiakká akarnók őket beállítani, mert ez nem is lett volna célravezető a Kollonics-éra idején. A jó budai és pesti polgárok bizony még Rákóczi idejében is a labancok oldalán fogtak fegyvert. De tiszteletreméltó bennük az az öntudat, amellyel a magyar alkotmányban biztosított városi önállóságot és függetlenséget akarták megszerezni.

Csakhogy akkoriban ehhez a régi kiváltságlevelek eredetijét kellett még felmutatni, amelyeknek hollétéről — a török megszállás zavaros másfél évszázada alatt — úgyszólván senkinek sem volt tudomása. Végre jelentkezett *Szirmay* István, akinek ezekben a kalandos időkben sikerült megszereznie az I. Ferdinánd és I. János király (Szapolyai) által 150 évvel előbb kiállított eredeti kiváltságleveleket.

Ezeknek a megszerzése és a régi jogok alapján az új kiváltságlevelek életbeléptetése majdnem 30 éves kalandos, változatos, érdekes küzdelembe és igen sok pénzbe is került az új Buda és Pest polgárságának.

Dr. M. A.